

ISSN 2411-4758 (Print) 2518-1602 (Online)

Native word in ethnocultural dimension, Drohobych, Posvit, 2018, pp. 120-129.

DOI: <https://doi.org/10.24919/2411-4758.2018.140231>

УДК 811.161.2:81'42

КОНТЕКСТНА СЕМАНТИКА АСОЦІАТУ ЧАС У МОВІ ПОЕЗІЇ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ ТЕМАТИКИ

Ірина ГОЦИНЕЦЬ,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри порівняльної педагогіки та методики викладання іноземних мов Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич)
hotsynets@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8201-2712>

ResearcherID: N-6045-2018 <http://www.researcherid.com/rid/N-6045-2018>

Статтю подано до редакції / The article is submitted to the editorial board
06.08.2018

Статтю опубліковано / The article is published 15.11.2018

У статті простежено розвиток лексико-семантичної групи «час» у мові поезії чорнобильської тематики, проаналізовано основні номінації, які пов'язані з цим асоціатом, подано характеристику емоційно-оцінним епітетам, метафоричним та порівняльним конструкціям із різними семами, які стають його виразниками. Розглянуто образні номінації дат 26 квітня 1986 року та 1 травня 1986 року, які стали носіями негативної аксіології.

Ключові слова: асоціат; асоціативно-семантична група; епітет; етномарковані уявлення; метафоричні і порівняльні конструкції; негативна аксіологізація; парадигматичні і синтагматичні зв'язки.

CONTEXTUAL SEMANTIC OF THE ASSOCIATE TIME IN THE LANGUAGE OF CHORNOBYL POETRY

Iryna HOTSYNETS,

Ph.D. in Philology, lecturer, Department of comparative pedagogy and techniques of teaching foreign languages, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych) hotsynets@ukr.net

The article traces the development of the lexical-semantic group “time” in the language of poetry of the Chernobyl theme, analyzes the main nominations associated with this associate and describes the emotional epithets, metaphorical and com-

parative constructions with different semes that become their expressions. Figurative nominations of dates on April 26 and May 1, 1986, which became bearers of negative axiology, are considered.

The purpose of the article is to study the paradigmatic and syntagmatic properties of the associate 'time', to trace the patterns and mechanisms of its development in Ukrainian poetic works of the Chernobyl theme.

To achieve this aim it was necessary to solve the following **tasks**:

- to analyze literary-publicistic poetic texts of 80-90ies of the 20th century;
- to solve the problem of types, lexical valence and contextual associative-semantic relationships (links) of nomination "time";
- to show the development of metaphorical and comparative constructions with different semes.

Conclusions. The research carried out reveals the synthesized nature of the ASG "time". Most of the images that are part of this ASG form system seams with other semantically subordinated archems of Chernobyl by groups and microgroups. This system of vocabulary groups proves the relevance of temporal nominations, journalism, names of people, names of natural phenomena, names of everyday realities, which, in the context of analyzed poetry, become the status of the language and psychological time marks of Chernobyl.

The prospects for further research are seen in the comparative representation of the associate "time" in poetic and prose works and the differentiation in its implementation.

Key words: associate; associative –semantic group; epithet; ethnomarked representations; metaphorical and comparative constructions; negative axiologization; paradigmatic and syntagmatic relationships.

Постановка проблеми. Мова віршів про чорнобильські події показово відбиває моральні й соціально-екологічні умови, що склалися в Україні після екологічної катастрофи. Про це свідчить нове (порівняно з поезією інших жанрово-тематичних різновидів) наповнення чорнобильського словника, його одновекторна (за незначними винятками) негативна аксіологізація.

У мові поезії кінця ХХ ст. відображено процеси концептуалізації номінації *Чорнобиль*, основні зв'язки між стрижневим асоціативом-архісемою та рядом об'єктів дійсності, які вона позначає та з якими смислово корелює, корпус семантично підпорядкованих номінації *Чорнобиль* слів та словосполучень, стратифікування їх парадигматичних і синтагматичних зв'язків на кілька визначальних сегментів, серед яких ми відзначаємо «час».

Час – фундаментальна філософська категорія, яка виражає протяжність і послідовність зміни станів усіх матеріальних та духовних систем, процесів буття. Це також базове поняття науки та культури, безпосередньо пов'язане з поняттями «історія» та «еволюція», тому за параметра-

ми реалізації семантики часу в мовній та художній картинах світу можна простежити ознаки національної мовної свідомості, етномарковані уявлення про навколишню дійсність.

Аналіз досліджень. Синтагматичні та парадигматичні зв'язки концептуальних мовних знаків засвідчують продуктивність, актуальність функціонально-стилістичного підходу до розгляду мовних явищ, що стимулює активне вивчення семантичного потенціалу й обширу слова у художньому тексті. У працях цього типу здійснено наукову інтерпретацію експлікантів мовної картини світу, висвітлено особливості задіяння та реалізації цих мовних одиниць у процесі творення художньої образності як репрезентативного рівня ідіостилістики твору, продемонстровано шляхи та засоби перетворення номінативних значень в образні, символічні тощо (С.Я. Єрмоленко, Л.О. Пустовіт, Н.М. Сологуб, Л.О. Ставицька, Н.О. Мех, Г.М. Сюта, С.П. Бибик, Н.О. Данилюк та ін.). Слово або лексико-семантичний варіант вони вивчають як регулярний чи оказіональний компонент цілісної системи.

До категорійних ознак поетичної семантики належить *асоціативність*. Теоретичні засади цього поняття розроблено в працях Ш. Баллі, О.О. Потебні, В.В. Виноградова, Б.О. Ларіна та поглиблено у дослідженнях І.Є. Грицютенка, З.Т. Франко, В.М. Русанівського, С.Я. Єрмоленко, В.А. Чабаненка, О.О. Селіванової. Сьогодні відповідна категорія продуктивно застосовується для аналізу мовних систем, що спрямовані на відтворення процесу мислення, внутрішньої мови, коли віддалені, близькі й далекі уявлення змінюють одне одного. Саме з поняттям асоціативності дослідники (А. В. Лагутіна, Н.П. Бутенко, Л.П. Дідківська, Н.Я. Дзюбишина-Мельник, С.П. Бибик, Н.С. Дужик, Ж.В. Марфіна, Р.І. Стефурак та ін.) пов'язують також аперцепційні особливості створення основи конкретно-чуттєвого сприйняття художнього тексту, коли слово чи сполучення, група слів відсилають читача до знайомих йому реалій, з якими пов'язані зорові, звукові, дотикові, мовно-культурні асоціації.

Мета статті – вивчити парадигматичні та синтагматичні властивості асоціату *час*, простежити закономірності й механізми його розбудови в українських поетичних творах чорнобильської тематики.

Виклад основного матеріалу. Через призму *часу* оцінюються та аксіологізуються важливі для суспільства явища, факти, події, процеси і под., здійснимо систематизацію та характеристику виявлених у поезії про Чорнобиль *мовно-психологічних знаків доби*.

Створення асоціативно-семантичної групи дасть можливість відстежити розвиток асоціату *час*.

Ключова лексема АСГ (асоціативно-семантичної групи) – «час» («тривалість існування явищ і предметів, яка вимірюється століттями, роками, місяцями, годинами, хвилинами і т. ін. // Проміжок, відрізок у послідовній зміні годин, днів, років і т. ін., протягом яких що-небудь здійснилося, здійснюється чи здійснюватиметься» [СУМ: XI, 274]). Навколо неї тематично й семантично об'єднуються лінгвальні маркери часу, безпосередньо пов'язані з осмисленням та художнім показом аварії на ЧАЕС та післяаварійних подій. До таких належать:

- власне темпоральні номінації (*ніч, день, квітень, травень, весна, літо, рік, нині, вчора, тепер, ніколи, минуле, майбутнє* і под.);
- мовно-предметні знаки, які за базовим значенням входять до різних ЛТГ («назви птахів», «назви явищ природи», «номінації осіб», «батальна лексика», «сакральна лексика», «побутовізми» тощо), але творять регулярні суміжності зі складниками підпорядкованих архісемі *Чорнобиль* асоціативно-семантичних груп та мікрогруп («зона», «радіація», «вибух», «вогонь», «трагедія», «смерть»).

Часове маркування чорнобильської катастрофи в аналізованих поетичних текстах найконкретніше і найбільш «документально» здійснює номінативна конструкція *двадцять шосте квітня (Двадцять шосте квітня – день скорботи* (Землянський, 22). Образна ідентифікація *день скорботи* із сучасного погляду сприймається не як метафоричний, а як автологічно-констатувальний вислів.

Образ *26 квітня 1986 р.* має також перифрастичний синонім *чорна дата*. Його зміст з'ясовує текстова структура, в рамках якої він корелює з асоціатом *вибух*: *Чорних дат у людства є немало.../ Кожна з них – це міна під прогрес./ Найстрашніше, що усіх спіткало, – / Вибух на Чорнобильській АЕС* (Землянський, 22).

Словесний образ *Чорнобіля* хронологічно конкретизують інші темпоральні номінації. Вони:

- називають час вибуху на ЧАЕС або найближчий до нього період (конструкція *зразу після вибуху*, назви частин доби *ніч, опівночі, квітнева ніч, день*, назви місяців *квітень, травень*, назва пори року *весна*);
- відбивають хронологічно більш віддалені події та процеси, коли відбулося суспільне усвідомлення масштабів катастрофи, осмислення її наслідків (*другий рік, минуле, майбутнє, завтрашній день* і под.).

Лексичні маркери моменту вибуху на ЧАЕС або ж найближчого до нього часу, що закріпились, устійнилися в мовній свідомості українців у другій половині 80-х рр. ХХ ст. як асоціати образу *Чорнобиль*, формують обширний сегмент чорнобильського поетичного словника. Загалом це стилістично нейтральні в узуальній мовній практиці іменники (*ніч,*

день, квітень, травень, весна), прислівники (опівночі), іменниково-прикметникові сполуки (квітнева ніч, травневий день, весняний день). Їх аксіологізація як мовних знаків чорнобильської доби відбувається тільки в контекстах при асоціативній взаємодії з іншими лексичними носіями чорнобильської семантики. Пор.: *Короткі ночі й довгі дні вже знає квітень – / Знялись чорнобильські дими, як згряя круки./ І тільки ангел весняний над білим світом./ Злетів, щоб над вогнем схрестити руки* (Дьомін ЧТр, 4); *І в ці травневі дні мов лихоліття зойк./ так розметав усіх, що, наче в дні воєнні,/ ти ходиш між дерев і серед записок/ вістей для себе ждеши* (Йовенко, 9); *3 квітневої ночі/ регоче [...] над прірвою атом* (Йовенко, 4); *Весна. І довкілля прозоре./ І Київ несхитно стоїть* (Бровченко, 54); *Прийшла весна – це Україна/ Це вона і наречена, і чорнобильська жона* (Гуцало, 4). Про асоціативно-образне взаємонакладання семантичних площин «Чорнобиль» та «час» у наведених ілюстраціях свідчить вжитий у функції експресивно-оцінного означення до часових понять прикметник *чорнобильський*. Додаткове увиразнення проілюстрованих образів забезпечують також підпорядковані архісемі *Чорнобиль* складники ЛСП (лексико-семантичної підгрупи) ‘вогонь’ (*вогонь, чорнобильські дими*), ‘зона’ (*зона, запустіння*), ‘радіація’ (*атом*), ‘смерть’ (*жалоба*), ‘трагедія’ (*біда народна*), складники ЛТГ «номінації осіб» (*наречена, чорнобильська жона*), «назви птахів» (*круки*), «сакральна лексика» (*ангел, Ірод*), «хтонічна лексика» (*пекло, сатана*), «батальна лексика» (*дні воєнні*) тощо.

Означення морально-психологічних умов та активної діяльності ліквідаторів упродовж перших годин, днів після аварії на ЧАЕС здійснюється через перейнятий із мови публіцистики вислів *час гарячий* – «напружений період», пор.: *Там-бо, на атомній – час гарячий* (Йовенко, 17).

Образні номінації дат 26 квітня 1986 року та 1 травня 1986 року (коли в радіоактивно зараженому Києві відбулася сумнозвісна святкова демонстрація) – це носії негативної аксіології: *У юрмищі хрещатицького дня/ Ти боса йшла, ти, сива Катерина* (Драч, ЧМ, 63); *днина така невесела./ До біса ця божжа краса* (Камінчук, 2); *Був і Чорнобиль, і парад/ Фанфари й лементи – навзаєм./ І день, що в сяєві бравад/ Зникав, як смерч, за небокраєм* (Гнатюк, ХД, 124). У розглядуваних контекстах її виразниками стають емоційно-оцінні епітети, метафоричні та порівняльні конструкції із семами ‘горе’, ‘нещастя’, ‘сум’.

Виправдано значне функціонально-оцінне навантаження має у мові розглядуваної поезії номінація *ніч* – назва частини доби, коли, власне, й стався вибух на реакторі четвертого енергоблока Чорнобильської АЕС.

Відбиваючи об'єктивну часову картину описуваних подій, ця лексема виявляє послідовно реалізовану асоціативну суміжність:

- із поняттям *вибух*: *Ти й тоді мовчала, Україно./ Як почувла вибух уночі* (Гнатюк НЛ, 87); *Той вибух (знітилася ніч!)/ Як грім із ясної блакити./ Здавалося, гори навсібіч/ Сахнуться, звісткою прибиті* (Гнатюк ХД, 116);
- із образом чорнобильського простору, гетеронімінативами якого виступають топонім *Чорнобиль*, іменник *зона*: *І ніч прийшла в порожню зону* (Горлач ЧДВ, 360); *Як всю ніч нечутно і незримо/ Вісь Землі в Чорнобилі скрипить* (Гнатюк НЛ, 82);
- із сакральним маркованим образом страждання *хрест*: *Христос Воскрес! – чи то його великдень,/ Чи страсна ніч на атомнім хресті?* (Гнатюк ХД, 117).

Осмилення наслідків аварії, усвідомлення впливу радіації на людину і природу пов'язане з використанням темпоральних номінацій, які відбивають віддаленіші від моменту вибуху події та процеси. Відповідну мікротему розвивають іменники *час*, *літо*, *рік* (*роки*), *майбутнє*, у сферу її семантичної дії потрапляє також іменниково-прикметникова сполука *завтрашній день* (у значенні «майбутнє»).

Найбільш загально названу мікротему виражає публіцистичний за звучанням образ у складі риторичного питання *що в майбутньому світом гряде?* Його патетичність стилістично дисонує з ліричною тональністю наступного фрагмента цього ж вірша: *Що в майбутньому світом гряде і з якими дорогами – / То землі білі крила ячать, наче сніг полюсів* (Дьомін, 4).

Лексичною домінантою зафіксованого у мовистилі С. Йовенко ситуативно-синонімічного ряду *літо 1986 р. – літо тривоги й мужності – літо, за котрим плачу я* виступає назва пори року *літо*. Експресивні семи, які об'єднують ці асоціативно споріднені образи, – 'тривога', 'сум'. Пор.: *Кажем, не має слушності/ всяк поговорі лихий./ Літо тривоги й мужності – / Київ без дітлахів* (Йовенко, 11); *Київ без сміху дитячого? – / Не приймає душа./ Літо, за котрим плачу я,/ не мені залишать* (Йовенко, 11). Таке співвіднесення мотивоване реальним життєвим досвідом: влітку 1986 року люди масово вивозили дітей із радіоактивно зараженого Києва (пор. значення метафори *Київ без сміху дитячого*).

Хронологічну дистанційованість від змальовуваних подій означають поетичні обставини часу *після року, другий рік як...* Пор.: *Після року тяжких терпінь/ Чорним спомином, як в жалобі,/ Перев'язує давній біль* (Гнатюк НЛ, 83); *Жоржини на чорнобильській дорозі/ Вже другий рік як струшують біду./ Прозорий жах обмацує ворота/ Чи можна*

людям в хату увійти? (Костенко, 544). Експресію таких мовно-часових чорнобильських образів конкретизують семи 'терпіння', 'жах', 'сум', 'жалоба', 'біль', 'біда' тощо.

Мовними знаками, за якими встановлюється не тільки час перебігу зображуваних подій, а й час написання поезії, часто слугують вислови-публіцистизми. До таких зараховуємо актуальні для повідомлень, публікацій про ситуацію в Чорнобилі та Чорнобильській зоні слова й вислови *райком, лаконічність дій, народ у біді, немає права помилятися, трагізм епохи, мирний атом* тощо. З їх участю вибудовуються цілі мініконтексти: *Райком не спить. Часинки не дрімає./ Тут мов на фронті лаконічність дій./ І права помилятися – немає./ коли народ лишається в біді* (Йовенко, 13); *Як меч караючий тяжіє/ Трагізм епохи над всіма./ Він так загрозило уперше/ Завис над головами нам* (Гнатюк НЛ, 86).

У мові досліджуваної поезії художньо узагальнено ще один аспект, пов'язаний із висвітленням чорнобильських подій у тогочасних ЗМІ. Це недостатність належної інформації, неправдивість оприлюднюваних відомостей тощо. Текстова реалізація цього мотиву відбувається при розгортанні асоціативно-семантичного ряду *Чорнобиль – брехня, олжа, чутки, тривога, страх, за майбутнє*. Пор.: *А колеса намотують смуток – / пил дороги – дороги – дороги.../ І гуляє по Києву чуток – / невідомості, страху, тривоги* (Йовенко, 7); *Спить Чорнобиль, приспаний олжею./ Як в гіпнозі: велено – і спить* (Гнатюк ХД, 115); *Прошу єдине – / Бодай не брешить./ Розумієте, трактористка я, трактористка./ Чорнобильська трактористка./ Мені ще треба родити* (Драч ЧМ, 59). У сукупності такі образи окреслюють вичерпний мовно-психологічний, моральний портрет описуваного часу.

Серед засобів маркування часової семантики Чорнобиля звертаємо увагу на слова і вислови, в яких прочитується «межовий» статус чорнобильської катастрофи. До таких, зокрема, зараховуємо авторські метафори *між нині і вчора* (*А тебе прип'яла туга – до Прип'яті,- / Конем стриноженим диваєш.../ Мов незрима стіна між нині і вчора, – / боляче переступити* (Коломієць В. ЧДВ, 110); *нове літочислення* (*А великий мученик-Чорнобиль/ У своїй трагедії живе, – / Ще від неї (час його сподобить)/ Піде літочислення нове* (Гнатюк НЛ, 108).

Трагізм описуваних чорнобильських подій має стилістичний вияв у метафорах апокаліптичного звучання, як-от *урвалась історія, людство скінчилось, Страшний Суд: Урвалась тут історія – і раптом немає шляху/ тут людство скінчилось, змішались із пилюгою народи,/ в радіаційному розпаді змішались/ і мертві, і живі, і ненароджені* (Кордун, 5); *Першими/ з-поміж усіх народів/ ми вступили/ в епоху Страшного*

Суду./ Пролітаючи над Чорнобилем./ Винозорий янгол/ підніс до вуст/ свою задумливу сурму/ й заціпенів від жаху (Кордун, 5).

За хронологічною віссю *тепер* – *колись* із її аксіологічною модифікацією *тепер* – *не так, гірше, ніж колись* осмислюється також трагізм фізичної невідчутності радіації, позірної безпечності ситуації (*так само тече і нуртує Дніпро, так само зацвітає калина*), яка насправді смертельно небезпечна для здоров'я. Цю невідповідність вербалізують ситуативні опозиції: *все як було – омана, природа цвіте – люди помирають: Що ж так само тече і нуртує Дніпро/ І так само в саду зацвітає калина/ Вчора вмер мій хорошиш товариш Дмитро/ А сьогодні померла сусідка Галина* (Камінчук, 2); *О, як ця омана купує! Бо все – як було./ І ночі, і дні пропливають у звичному плінні./ І сонце щоранку підводить античне чоло./ І місяць щовечір гоїдає коліску дитини* (Олійник, С., 58).

Неперервність у часі чорнобильських подій, систематичність, безупинність зусиль, спрямованих на подолання наслідків аварії, вербалізують прислівники *щодня, щоранку*, вислови *кожен день, вдень і вночі* тощо: *В простір відкритий виходять два космонавти – / з космосу їм не розледить села Копачі./ Лиш вертольотчики бачать безсонний аврал тут./ темп і віддача! Вдень і вночі, вдень і вночі* (Йовенко, 15); *Чорнобиль/ Тяжкіє над усім./ Ми під його знаменням/ Себе не пізнаєм./ І кожний день стає нам/ Дамокловим мечем* (Гнатюк, 115).

Експресія трагізму, тривоги, що адекватно відбиває морально-психологічну післячорнобильську ситуацію, домінує у такому віршовому фрагменті: *Ця весна ще цвіте, наче марить./ безоглядно, безстидно, бездонно!/ А повз неї при ввімкнутих фарах/ Йдуть колони, колони, колони* (Йовенко, 7). Часова номінація в цьому разі включена в заснований на візуальному враженні, зображально достовірний АОР *весна – колони машин, які йдуть на Чорнобиль – ввімкнуті фари* (ознака надзвичайної ситуації).

Функція чорнобильського мовно-психологічного часового знака закріплюється за предметними образами *годинник, годинникова стрілка*. Пор.: *Три доні у мамі були./ Годинник відцокував час./ І серця калатались ритми./ Годинника стрілка торкнулася фатальної rischi нараз, – / Лиш зойкнув Чорнобиль і – згас...* (Рафальський, 98). У цьому віршовому фрагменті назва деталі механізму *годинникова стрілка* – це часовий асоціат, вторинна номінація вибуху.

Часово маркованими в широкому контексті чорнобильської поезії вважаємо також:

- гетерономінативи евакуйованих населених пунктів, покинутих домівок і дворищ у зоні відчуження (образи *мертве місто, порожні*

села, осиротіла хата і под.): *Чорнобиль* – [...] Єдине **мертве** місто на землі (Бутрім, 1); *Порожні чорнобильські села/ Волають в німі небеса* (Камінчук, 2); *Стоять осиротілі хати./ Ніхто по вулиці не йде.../ Зозулі не хочеться кувати* (Камінчук, 2);

• образи знищених вогнем та впливом радіації дерев, лісів, садів (згорілі дерева, почорнілий ліс, ліс рудий, жовтий ліс, бузок посивілий, тополя іржава, чорніють вишневі садки тощо): *Ні голосу, ані дзвону/ Жовтий ліс. Мертва зона.* (Камінчук, 2); *над Прип'яттю паморозь/ сиву бузку посивілого* (Драч, ЧМ, 55); *мруть на папері рядки/ [...] Чорніють вишневі садки* (Камінчук, 2) та ін. З'ясування їхнього екзистенційно-аксіологічного змісту безпосередньо пов'язане з колірною конкретизацією.

Висновки. Здійснене дослідження виявляє синтезований характер АСГ «час». Більшість, образів, що входять до цієї АСГ, формують системні шви з іншими семантично підпорядкованими архісемі *Чорнобиль* групами та мікрогрупами. Це системне угруповання лексики засвідчує актуальність власне темпоральних номінацій, публіцистизмів, назв осіб, назв явищ природи, назв побутових реалій тощо, які в контексті аналізованої поезії набувають статусу мовно-психологічних часових знаків Чорнобиля.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у компаративному представленні асоціату *час* у поетичних та прозових творах чорнобильської тематики та виокремлення розбіжностей у його реалізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білодід І. К. (Ред.) (1970-1980). Словник української мови. Київ: Наук. думка. Т. I – XI.
2. Бровченко В. (1994) Зона. Вірш про чорнобильське лихо. *Літературна Україна*. 1 грудня, 1
3. Бутрім В. (2001). Чорнобиль. *Початкова освіта*, 3, 1.
4. Гнатюк І. (1990). *Нове літочислення: Вірші та поеми*. Київ: Рад. письменник.
5. Гнатюк І. (1992). *Хресна дорога: Вірші та поеми*. Київ: Укр. письменник.
6. Гуцало Є. (1993). Вірші. *Літературна Україна*. 18 лютого, 4.
7. Драч І. (2001). Чорнобильська мадонна. Відлуння десятиліть: *Українська література другої половини ХХ ст.* Київ: Грамота.
8. Дьомін М. (2001). Чорнобильський триптих. *Літературна Україна*. 26 квітня, 3.
9. Землянський І. (1996). З чорнобильської думи. *Дивослово*, №5–6, 22.
10. Йовенко С. (1989). Вибух. Поема. *Вітчизна*, №5, 3–22.
11. Камінчук А. (1996). Дорога на Чорнобиль. *Літературна Україна*, 19 вересня, 2

12. Коломієць Т. (1990). *Дорога в листопад. Поезія*. Київ: Рад. письменник.
13. Кордун В. (1996). Плач по землі поліській. *Літературна Україна*, 25 квітня, 5.
14. Костенко Л. (1989). *Вибране: Поезії*. Київ: Дніпро.
15. Олійник Б. (1988). *Сім: Поема*. Київ: Рад. письменник.
16. Рафальський В. (1994). *Слухай моя Україно!: Поезії*. Дрогобич: Відродження.

REFERENCES

1. Bilodid, I.K. (Eds.) (1970 – 1980). *Slovnuk ukrayinskoyi movy: [Dictionary of Ukrainian language]*. Kyiv: Nauk. Dumka, T. I – KHI. [in Ukrainian].
2. Brovchenko, V. (1994.) Zona. Virsh pro chornobylske lykho [Zone/ A poem about Chernobyl disaster], *Literaturna Ukrayina – Literary Ukraine*, 1 hrudnya. [in Ukrainian].
3. Butrim, V. (2001). Chernobyl [Chornobyl], *Pochatkova osvita – Primary Education*, 3. [in Ukrainian].
4. Hnatyuk, I. (1999). Nove litchyslennya: Virshi ta poetry [New chronology: Poems] – Kyiv: *Rad. pysmennyk – Soviet writer*. [in Ukrainian].
5. Hnatyuk, I. (1992). Khresna doroha: Virshi ta poetry [The way of the God: Poems]. – Kyiv: *Ukr. pysmennyk – Ukrainian writer*. [in Ukrainian].
6. Hutsalo, YE. (1993). Virshi [Poems], *Literaturna Ukrayina – Literary Ukraine*, 18 lyutoho. [in Ukrainian].
7. Drach, I. (2001). Chornobylska Madonna [Chornobyl Madonna] *Vidlunnya desyatyli: Ukrayinska literatura druhoyi polovyny XXst [Echoes of the Decade: Ukrainian literature of 20th century]*. Kyiv: *Hramota*. [in Ukrainian].
8. Dyomin, M. (2001). Chornobylskyy tryptykh [Chornobyl Tryptych]. *Literaturna Ukrayina – Literary Ukraine*, 26 kvitnya. [in Ukrainian].
9. Zemlyanskyy, I. (1996). Z chornobylkoyi dumy [From the Chernobyl Duma], *Dyvoslovo – Miracle word*, №5–6. [in Ukrainian].
10. Yovenko, S. (1989). Vybukh. Poema [Explosion. Poem.], *Vitchyzna – Motherland*, №5. [in Ukrainian].
11. Kaminchuk, A. (1996). Doroha na Chornobyl [The way to Chornobyl], *Literaturna Ukrayina – Literary Ukraine*, 19 veresnya. [in Ukrainian].
12. Kolomiyets, T. (1990). *Doroha v lystopad. Poeziya [The Road to November. Poetry]*. Kyiv: Rad. pysmennyk. [in Ukrainian].
13. Kordun, V. (1996). Plach po zemli poliskiyi [Cruing on the Land of Polissia]. – *Literaturna Ukrayina – Literary Ukraine*, 25 kvitnya. [in Ukrainian].
14. Kostenko, L. (1989). *Vybrane: Poeziyi [Selected: Poetry]*. Kyiv. Dnipro. [in Ukrainian].
15. Oliynyk, B. (1988). *Sim: Poema [Seven. Poem]*. Kyiv: Rad. pysmennyk. [in Ukrainian].
16. Rafalskyy, V. (1994). *Slukhay moya Ukrayino!: Poeziyi [Listen, my Ukraine: Poetry]*. Drohobych: *Vidrodzhennya*. [in Ukrainian].